

Dubravka Čengić

Historijski arhiv Zagreb
Opatička 29
Zagreb

RAZVOJ UPRAVE GRADA ZAGREBA U RAZDOBLJU 1850-1918. GODINE

UDK 352 (497.13 Zagreb) "1850/1918" (091)

Pregledni članak

Primljeno: 1.07. 1991.

Ovim tekstom pokušalo se dati skroman prilog povijesti razvoja uprave grada Zagreba u razdoblju 1850-1918. godine. Namjera je bila da se objasne zakonski propisi važeći za cijelu krunovinu Hrvatsku i Slavoniju s jedne strane, a sa druge strane da se daju propisi koji su vrijedili za grad Zagreb. Gotovo na kraju teksta nabrojeni su samo oni propisi koje je gradska uprava donosila, a koji su imali svrhu da olakšaju i ubrzaju poslovanje u gradskoj upravi, a sve to na dobrobit i zadovoljstvo stanovnika grada Zagreba.

Na užem području današnjega grada Zagreba postojale su do 1850. godine tri jurisdikcije čija su se prava zasnivala na kraljevskim privilegijama i statutima u okviru strogog municipalnog sustava. Ovaj se sustav poslije događaja iz 1848/49. godine više nije mogao održati, pa se javila potreba da se organizacija gradskih općina postavi na nove osnove. Carskim patentom od 7. rujna 1850. godine udružuju se do tada samostalne općine u jedinstvenu. To je u čl. 1. Carskog patenta navedeno ovako: "OBĆINA Zagreb sastoji se iz dosadašnjega slobodnoga i kraljevskoga grada Zagreba, i iz 4 obližnje općine: Kaptola, Nove Vesi, Laške ulice i Horvatah."¹

¹ Zemaljsko-zakonski i vladovni list za krunovinu Hrvatsku i Slavoniu.

Tečaj prvi od 26. lipnja do 31. prosinca 1850. br. 43, str. 239-269.

Carski patent od 7. rujna 1850., kojim se odobrava i u kriepost stavlja privremeni općinski red za kraljevski grad Zagreb, sign. P - 266, str. 240.

Ovim je patentom odobren i stavljen na snagu i "Privremeni občinski red za glavni grad Zagreb" u kojem su utvrđena i provedena nova načela na kojima će počivati rad i poslovanje gradske općine kroz gotovo jedno stoljeće.

Glavna načela na kojima počiva navedeni općinski red su slijedeća: U vršenju općinskih dužnosti i prava općinu zastupa općinsko vijeće. Ono broji 30 članova - općinara. Uvjeti da netko može birati bili su slijedeći: da ima austrijsko državljanstvo, pravo građanstva, općinsku pripadnost, neporočan je, određene životne dobi (24 godine), da plaća izravni porez od pet forinti godišnje. Svi ovi navedeni uvjeti osiguravali su kako aktivno isto tako i pasivno izbornu pravo. Da bi izbornici mogli birati općinsko vijeće, grad Zagreb je bio podijeljen u tri izborništva. Podjela je ovisila o visini poreza koji su izbornici plaćali. Drugim riječima to znači da se izborništvo nije određivalo prema broju izbornika, već prema količini poreza koji je plaćan od strane izbornika. Birani mogu biti svi oni koji imaju izbornu pravo u općini, muškog su roda i koji su navršili 30 godina života. Općina Zagreb dijelila se na dva izborna kotara. U prvi je ulazio slobodni grad Zagreb i općina Horvati, a u drugi izborni kotar općine Kaptol, Nova Ves i Laška ulica. Prvi izborni kotar birao je 24 člana, a drugi 6 članova za općinsko vijeće. Mandat vijećnika trajao je tri godine, s tim da se svake godine u mjesecu veljači mijenjala jedna trećina vijećnika.

Organi gradske općine bili su: gradski načelnik, gradsko zastupstvo, magistrat.

Gradski načelnik se birao iz redova gradskih vijećnika. Prilikom izbora za istoga morali su biti prisutni svi vijećnici, a izbor je bio valjan ako je 2/3 svih vijećnika za njega glasovalo. Na isti način se birao i zamjenik gradskog načelnika. Mandat gradskog načelnika trajao je tri, a njegovog zamjenika godinu dana. Gradski načelnik stupa u službu tek onda kada ga potvrdi car, nakon čega je obvezan pred cijelim općinskim vijećem položiti zakletvu u ruke bana, a potpisati i pismenu zakletvu koja se predavala vrhovnom županu.

Gradski načelnik je bio izvršni organ gradskog zastupstva. On zastupa općinu kao moralnu osobu prema svakome i to u svim kako upravnim tako i građansko-pravnim poslovima. Uz bok gradskom načelniku stoji gradski magistrat. On ima funkciju izvršnog organa općine, koji je pod nadzorom općinskog vijeća i kojemu je predstavnik načelnik grada. Magistrat je neposredna upravna oblast općinskih poslova i općinskog imetka. Osoblje magistrata bira se na način kako je to za izbor u državnu službu propisano. Slobodna radna mjesta se popunjavaju putem oglašavanja u službenim novinama. Njihova služba je doživotna, za nju dobivaju plaću kao i mirovinu kako oni, tako i "njihove udove i sirote", a sve prema službenim propisima onoga vremena.

U gradu Zagrebu gradsko zastupstvo i gradski načelnik vršili su disciplinarnu vlast nad svojim činovništvom, ali je samo gradsko zastupstvo imalo pravo iste otpustiti ili suspendirati. Vlada je sebi zadržala pravo da otpusti i suspendira kako načelnika tako i svakog člana magistrata.

Djelokrug gradske općine zagrebačke dijelio se na:

- naravni,
- preneseni.

Naravni djelokrug gradske općine je stalan i trajan, a u sebi sadržava sve ono što je u interesu općine, da se unutar njezinih granica provede i izvede. Budući da je ovdje riječ o sveopćem dobru, ograničen je ovaj djelokrug samo zakonom. To znači da je općinsko vijeće u svim takvim poslovima zaključujući organ. Dogodi li se da vijeće ipak donese zaključak koji je u suprotnosti sa zakonom ili općinskim redom, gradski načelnik je obvezan obustaviti izvršenje i takav predmet uputiti velikom županu. Ovaj također ima pravo obustave provedbe. Kada je riječ o zaključku općinskog vijeća koji predstavlja neku pogibelj, konačnu odluku donosi sabor, a ako ovaj ne zasjeda, tada odlučuje privremena vlada. Preneseni djelokrug općine obuhvaćao je brigu oko određenih poslova koji su općini od strane države određenim putem povjereni. Za provedbu istih zaduženi su gradski načelnik i magistrat.

Pravo vrhovnog nadzora sastojalo se u tome, da je vlada mogla iz važnih razloga raspustiti gradsko zastupstvo, ali je veliki župan bio obvezan da nakon raspuštanja u roku od 4 tjedna raspiše nove izbore.

Ovakvo uređenje općine grada Zagreba bilo je sve do 1861. godine kada je donesen "Naputak za privremeno uređenje županijah, slobodnih kotarah, slobodnih kraljevskih gradovah, povl. tergovijstah i seoskih općinah u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji". Iz "Naputka..." možemo vidjeti da je Zagreb opet postao samostalni municipij, kao što je to bio ujedinjenjem. Zagreb sada ima samostalnost ne samo u političkoj upravi nego i samostalnost u sudstvu. Kako nisu bili doneseni propisi koji bi pobliže određivali odredbe "Naputka..." to je i dalje na snazi ostao Privremeni općinski red i to sve do 1881. godine kada je donesen zakon o općinama, pod nazivom "Zakon ob ustroju obćinah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji". Osnovna karakteristika ovog zakona bila je, da je isti prilagođen unutarnjem upravnom sustavu, koji je stvoren autonomnim zakonodavstvom ovih pokrajina s jedne strane, a s druge strane da je usklađen sa postojećim zakonima i potrebama javne uprave, da bi se sačuvao kontinuitet onih uredaba koje su postojale još od godine 1850., a na kojima se osnivaju prava općinara, izborno pravo, način zastupanja u gradskoj općini i što šira autonomija i samostalnost građana u unutrašnjim općinskim poslovima. Iz ovog su zakona izlučene ustanove o zavičajnom pravu, o čemu je bila donesena posebna zakonska osnova. Ovaj je zakon dao prvi puta aktivno izborno pravo glasa bez razlike na spol, ali pasivno izborno pravo imali su samo općinari zavičajnici muškog spola.

Ovim se zakonom naročito razdvaja organ zaključujući od organa izvršujućeg, što za grad Zagreb znači gradsko zastupstvo od gradskog poglavarstva. Sada osoblje gradskog poglavarstva bira i imenuje gradsko zastupstvo bez ičije posebne privole i potvrde, izuzev gradskog načelnika kojeg i nadalje potvrđuje kralj. Ako odnosi između zastupstva i izvršnog organa nisu regulirani zakonom, to treba regulirati posebnim statutom samo zastupstvo. Ono ne samo što imenuje, nego i umirovljuje i otpušta gradske činovnike u skladu sa važećim propisima.

Zakon o gradskim općinama stupio je u život 1. siječnja 1882. godine.

Gradsko zastupstvo slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba u skupštinama od 1., 4., 8., 13., i 20. ožujka 1882. godine prihvatilo je "Statut slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba ob uređenju gradske uprave." Statut ima 98 članaka koji su podijeljeni u tri dijela:

- I. Obćenite ustanove
- II. Gradsko zastupstvo
- III. Gradsko poglavarstvo

U članku 1. naveden je teritorij na kojem vrijedi usvojeni Statut i to ovako: "Upravna vlast gradske občine slobodnoga i kraljevskoga glavnog grada Zagreba proteže se na sveukupno sadašnje njegovo zemljište; sastojine su mu nekadanji slobodni i kraljevski grad Zagreb i nekadanje občine Kaptol, Nova Ves, Vlaška ulica i Horvati (sa selom Trnjem) u smislu prev. patenta od 7. rujna 1850. godine.

Prema tomu obziše gradsko područje porezne občine: Zagreb, gornji grad, Zagreb, donji grad, Vlašku ulicu i Novu Ves. Granice celoga toga zemljišnoga obsega naznačene su u mapah katastralnih".²

U članku 6. navedenoga statuta određeno je da se grad Zagreb služi službeno pečatom na kojem je grb grada i određuje se da taj grb izgleda: "na crvenom polju, na zlatnoj gori srebrn grad, praćen od zlatne zvijezde i polumjeseca."³

U drugom dijelu statuta rješavaju se sva pitanja vezana uz gradsko zastupstvo. Prvo se nabrajaju svi oni poslovi koje obavlja gradsko zastupstvo, a to su između ostalog: uređenje gradske uprave, imenovanje i otpuštanje gradskih činovnika, briga oko općinske imovine, ustanovljenje proračuna o prihodima i rashodima općine, uzimanje zajma, mijenjanje općinskog teritorija, aprovizacija grada i dr. Sva pitanja se rješavaju na zastupničkim sjednicama koje mogu biti javne i tajne, redovne i izvanredne. Redovno se sazivaju jednom mjesečno. O sjedničkim zasjedanjima se vodi zapisnik, koji se na kraju iste ili na početku slijedeće sjednice treba ovjeriti. Zaključci su pravovaljani ako za iste glasa natpolovična većina zastupnika. Glasovanje je javno i usmeno i to sa "da" ili "ne", odnosno ustajanjem i sjedenjem.

Da bi se poslovi gradskog zastupstva brže obavljali, određeno je "Statutom..." osnivanje stalnih odbora, koji imaju zadaću da ispituju predmete, daju svoje mišljenje i predlažu zaključke gradskom zastupstvu. Stalni odbori su bili slijedeći:

- I. politički
- II. pravni
- III. gospodarski
- IV. građevni
- V. bolno-uboški

² Statut slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba ob uređenju gradske uprave, Zagreb 1882. god., sign. 3118 - A, str. 3.

³ isto, str. 4.

Svaki se odbor sastojao od 8 članova, koji su između sebe birali pročelnika i njegova zamjenika. Odbori odlučuju apsolutnom većinom glasova. Gradsko poglavarstvo sačinjavaju gradski načelnik i potreban broj perovodnog, strukovnog i pomoćnog osoblja. Njihov broj je tada iznosio 61. Svima njima na čelu je bio gradski načelnik. On je imao, kako nad službenicima, tako i nad ostalim osobljem u gradskom poglavarstvu disciplinarnu vlast u skladu sa postojećim propisima onog vremena.

Djelokrug gradskog poglavarstva obuhvaćao je:

1. unutrašnje poslove općinske,
2. poslove javne uprave.

Unutarnjim općinskim poslovima upravlja i rukovodi gradsko poglavarstvo sudjelovanjem i pod kontrolom gradskog zastupstva kao njegov upravljajući i izvršujući organ.

U poslovima javne uprave vršilo je gradsko poglavarstvo svoje poslove samostalno i pod odgovornošću gradskog načelnika. Ono zapravo izvršava sve zaključke gradskog zastupstva i nikakove odluke, posebno one koje se tiču novčanih poslova ne smije samostalno obavljati, nego samo isključivo po naredenju odnosno zaključcima gradskog zastupstva. Gradsko poglavarstvo također obavlja i sve poslove mjesnog redarstva. Pri tome gradsko poglavarstvo mora poštivati postojeće zakone i naredbe. Početkom svake kalendarske godine gradsko poglavarstvo je obvezno uputiti gradskom zastupstvu izvještaj o sveukupnom radu i poslovanju gradskog poglavarstva za prethodnu godinu.

Kako se pitanje vrhovnog nadzora, koje je bilo uređeno zakonom od 28. siječnja 1881. godine pokazalo kao nedostatak, javila se potreba da se za vršenje nadzora stvori poseban organ i da se pravo nadzora toga organa uredi posebnim zakonom. Ovaj novi organ stvoren je zakonom od 5. veljače 1886. godine, a riječ je o instituciji vrhovnog načelnika za glavni grad Zagreb. Institucija vrhovnog načelnika postojala je u gradu Zagrebu sve do 1925. godine, kada je zakonom o budžetskim dvanaestinama i ukinuta. Vrhovni je načelnik predstavnik egzekutivne vlasti, pa prema tome vrši nadzor nad poslovima gradske samouprave i nad javnom upravom prenesenog djelokruga gradskog poglavarstva. On ima pravo kada god mu se čini potrebno pogledati svaki podnesak upućen gradskom načelniku i gradskom poglavarstvu i ima pravo davati naloge, kako gradskom načelniku, tako i gradskom poglavarstvu. On ima pravo sazivati sjednice gradskog zastupstva, kojima tada predsjedava. Protiv nemarnih činovnika određivao je istragu i imao pravo obustaviti im službu i plaću.

Ovim zakonom ustanovljeni su i upravni odbori za poslove porezne i karnosne.

Bez obzira na sve navedene zakone, vrlo brzo se u praksi javila potreba da se uređenje gradova dovede u sklad sa novim ustavnim sustavom. Prije svega javila se potreba da se smanji broj gradova kao samostalnih municipija, jer je to štetilo dobroj upravi. Posljedica istoga bila je donošenje novog zakona o gradskim općinama - "Zakon od 21. lipnja 1895. godine ob ustroju gradskih obćina u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji". Zakon stupa na snagu 1. srpnja 1895. godine. Najznačajnija

promjena u ovom zakonu bila je ta što je smanjen broj gradova koji su direktno bili podređeni Zemaljskoj vladi. Zemaljskoj vladi ostali su podređeni slijedeći gradovi: "Glavni zemaljski grad Zagreb, zatim gradovi Osiek, Varaždin i Zemun podređeni su neposredno kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoj vladi". čl. 1 Zakona.⁴

Ostali gradovi su sada ostali podređeni općini na čijem teritoriju leže. Gradska općina je bila obvezna izraditi svoj statut, koji je trebala dati na odobrenje Zemaljskoj vladi, unutarnjem odjelu. Zbog toga je gradsko zastupstvo u gradu Zagrebu donijelo na svojim sjednicama od 8. travnja i 11. lipnja 1896. godine svoj "Statut slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba ob uređenju gradske uprave."

U članku 1. "Statuta..." naveden je teritorij koji zauzima grad Zagreb i to ovako: "Upravna vlast gradske općine slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba proteže se na sveukupno sadašnje njegovo zemljište, sastojine su mu nekadanje slobodnog i kraljevskog grada Zagreba općine Kaptol, Nova Ves, Vlaška ulica i Horvati (sa selom Trnjem) u smislu prev. carskoga patenta od 7. rujna 1850.

Prema tomu obziše gradsko područje porezne općine: Zagreb, gornji grad, Zagreb, donji grad, Vlaška ulica i Nova Ves.

Granice celoga toga zemljišnoga obsega naznačene su u katastralnim mapama."⁵

Grb kojim će se grad Zagreb služiti predstavljao je "na crvenom polju, na zelenoj gori srebrni grad, praćen od zlatne zvijezde i polumjeseca."⁶

Već iste godine, na svojoj sjednici 3. srpnja raspravlja gradsko zastupstvo o grbu grada Zagreba i na osnovi istraživanja donosi slijedeći zaključak, kojim preinačuje članak 6. Statuta grada Zagreba: "Slobodni i kraljevski glavni grad Zagreb služi se na uredovnom pečatu svojim vlastitim grbom, koji je ustanovljen ovako: štiti je modre boje, u kojem se vidi na zelenom brijegu srebrni grad na tri kule, praćen desno od rastućeg srebrnog mjeseca, lijevo od šestokrake zlatne zvijezde. Prijedlog prima se jednoglasno."⁷

Gradsko zastupstvo obavlja sve one poslove koje mu je zakon o općinama iz 1895. godine dao u zadatak. Ono sve svoje poslove rješava na skupštinama koje mogu biti redovne i vanredne, tajne i javne. Skupštinu vodi načelnik, a ako je ovaj spriječen, onda podnačelnik. O skupštinskim sjednicama se vodi zapisnik, koji se treba ovjeriti i poslati na uvid Zemaljskoj vladi, unutarnjem odjelu. Glasovanje se obavlja javno ili tajno.

Da bi se predmeti za skupštinu što bolje pripremili, zastupstvo osniva stalne odbore koji pripremaju prijedloge rješenja pojedinih predmeta.

⁴ Sbornik zakonskih i uredovnih reformnih za kraljevine Hrvatsku i Slavoniju, godina 1895., komad I-XXI, broj 1-90, u Zagrebu 1895., komad IX, br. 34, str. 219, sign. P - 194.

⁵ "Statut slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba ob uređenju gradske uprave", Zagreb 1896., sign. 3118 - A, str. 2.

⁶ isto, str. 5.

⁷ Knjiga zapisnika skupština zastupstva slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba 1895-99. god, str. 157, čl. 254, sign. Č - IV - 50

Stalni odbori bili su sljedeći:

- I. samoupravni
- II. pravni
- III. bolno-uboški

Dok se samoupravni odbor sastoji od svih gradskih zastupnika, dotle se pravni i bolno-uboški sastoje najmanje od 8 članova. Na konstituirajućoj sjednici odbora bira se pročelnik odbora.

Samoupravni odbor raspravlja i donosi odluke o troškovima za pokriće proračuna, o radnjama u vezi dražbe, o dozvoli naplate tražbina, o mjesečnim izvještajima gradske blagajne, o imenovanju gradskih činovnika, o mjesnom statutu, o regulatornim osnovama i dr.

Pravni odbor odlučuje samostalno u vezi sa parnicama i sklopljenim nagodbama koje se tiču redovne uprave, o parnicama o smetanju posjeda, dok u sljedećim pitanjima donosi samo prijedloge na skupštinu: o dozvoljavanju i pripremanju parnica, o razvrgnuću uporabnih ugovora i dr.

Bolno-uboški odbor samostalno odlučuje o primanju u ubožnicu, o pitanjima stalne mjesečne potpore zavičajnicima. Za skupštinu priprema prijedloge o uzdržavanju uboških i zdravstvenih zavoda, o opskrbi bolesnika, ubogara i siročadi, o ustanovljenju godišnjih proračuna za gradsku ubožnicu i sl. Gradsko poglavarstvo se sastojalo od gradskog načelnika i određenog broja perovodnog, strukovnog i pomoćnog osoblja. Njihov broj sada iznosi 99 ljudi. Poslove gradskog poglavarstva razdjeljuje gradski načelnik.

Djelokrug gradskog poglavarstva obuhvaća:

1. unutarnje općinske poslove (naravni, vlastiti djelokrug)
2. poslove javne uprave (preneseni djelokrug).

U poslovima javne uprave gradsko poglavarstvo obavlja poslove samostalno što će reći bez utjecaja gradskog zastupstva i pod odgovornošću gradskog načelnika.

U unutarnjim poslovima ili poslovima iz vlastitog djelokruga rukovodi i upravlja gradsko poglavarstvo sudjelovanjem i pod kontrolom gradskog zastupstva kao njegov upravljajući i izvršujući organ.

Gradsko poglavarstvo obavlja i sve poslove redarstva na području grada Zagreba.

Gradski načelnik vodi brigu o zakonitosti zaključaka gradskog zastupstva. Smatra li koji zaključak u suprotnosti s važećim propisima onoga vremena, dužan je obustaviti izvršenje i zaključak uputiti zemaljskoj vladi, unutarnjem odjelu na potvrdu.

Paralelno sa svim do sada navedenim zakonskim promjenama i propisima, tekle su i promjene u poslovanju gradske uprave. Donesen je bio veći broj okružnica pod naslovom "Razdioba posala GPZ", a sa svrhom što boljeg obavljanja tih poslova gradske uprave. Te organizacione promjene provedene su: 1857., 1882., 1886., 1893., 1898., 1903., 1908., 1913. i konačno 1918. godine.

Iz organizacione strukture iz 1857. godine vidimo da su poslovi u gradskoj upravi podijeljeni u pet referada i to: gospodarsku, građevnu, političku, redarstvenu, sirotinjsko-skrbničku, a u 1918. godini postojalo je 12 odsjeka od kojih su se neki dijelili na odjele i to:

Gospodarski odsjek
Financijski odsjek
Obrtni odsjek
Upravni odsjek
Vojnički odsjek
Odsjek za socijalnu skrb
Grobni odsjek
Zdravstveni odsjek
Školski odsjek
Aprovizacioni odsjek
Politički odsjek
Građevni odsjek:
a) Arhitektonski odjel
b) Inženirski odjel
c) Mjernički odjel

Iste te godine postojali su u gradu Zagrebu sljedeći uredi: Sirotinjsko povjerenstvo, Gradski mjesni sud, Gradski ured za označavanje bačava, Potrošarinski ured, Gradski porezni ured. U gradu su djelovali i posebni gradski zavodi, koji su bili direktno pod upravom grada Zagreba, a to su: električna centrala, gradska plinara, gradska pučka knjižnica, muzej i arhiv i gradski posredovni ured i konačište.

Sve nam to govori da se grad Zagreb naglo širio i povećavao i od jednog malenog grada (1857. -18657 duša) prerastao u jedan moderni suvremeni grad (1918. cca 100000 duša).

To je vrijeme u kojem je u gradu Zagrebu stvoreno sve ono što će kasniji naraštaji koristiti i dalje razvijati stvarajući od grada Zagreba jedan moderan europski grad.

PRILOG:

I. SHEMATSKI PRIKAZ RAZVOJA GRADSKJE UPRAVE U RAZDOBLJU 1850-1918. GODINE;

A) ORGANIZACIJSKA STRUKTURA GRADSKOG POG LAVARSTVA 1857. GOD.;

- I. GOSPODARSKA REFERADA
- II. GRAĐEVNA REFERADA
- III. POLITIČKA REFERADA
- IV. REDARSTVENA REFERADA
- V. SIROTINJSKO-SKRBNIČKA REFERADA
- VI. ZDRAVSTVENI ODSJEK
- VII. ŠKOLSKI ODSJEK

ODSJECI POD BROJEM VI I VII OTVORENI SU 1898. GODINE

- B) 1908. GOD I a. GRAĐEVNI
GRAĐEVNO-OBRTNI ODSJEK
- I b. OBRTNI

C) ORGANIZACIJSKA STRUKTURA GRADSKOG POGLAVARSTVA 1913.

GOD.

PREDSJEDNIŠTVO

I. GOSPODARSKI ODSJEK

II. GRAĐEVNI ODSJEK

III. OBRJNI ODSJEK

IV. POLITIČKI ODSJEK

V. VOJNIČKI ODSJEK

VI. UBOŠKI ODSJEK

VII. GROBNI ODSJEK

VIII. ZDRAVSTVENI ODSJEK

IX. ŠKOLSKI ODSJEK

D) ORGANIZACIJSKA STRUKTURA GRADSKOG POGLAVARSTVA 1918.

GOD.

PREDSJEDNIŠTVO

I. GOSPODARSKI ODSJEK

II. FINANCIJALNI ODSJEK

III. OBRJNI ODSJEK

IV. UPRAVNI ODSJEK

V. VOJNIČKI ODSJEK

VI. ODSJEK ZA SOCIJALNU SKRB

VII. GROBNI ODSJEK

VIII. ZDRAVSTVENI ODSJEK

IX. ŠKOLSKI ODSJEK

X. APROVIZACIONI ODSJEK

XI. POLITIČKI ODSJEK

XII. GRAĐEVNI ODSJEK

A - ARHITEKTONSKI ODJEL

B - INŽINIRSKI ODJEL

C - MJERNIČKI ODJEL

GRADSKI UREDI:

1 - SIROTIŃJSKO POVJERENSTVO

2 - GRADSKI MJESNI SUD

3 - GRADSKI URED ZA OZNAČAVANJE BAČAVA

4 - POTROŠARINSKI URED

5 - GRADSKI POREZNI URED

GRADSKI ZAVODI:

1. ELEKTRIČNA CENTRALA

2. GRADSKI VODOVOD

3. GRADSKA PLINARA

4. GRADSKA PUČKA KNJIŽNICA, MUZEJ I ARHIV

5. GRADSKI POSREDOVNI ZAVOD I KONAČIŠTE

II. NAČELNICI GRADA ZAGREBA U RAZDOBLJU 1850-1918 GOD.:

1. JANKO KAMAUF 1851-1857.

2. 1857-1861 *

3. VJEKOSLAV FRIGAN 1861-1868.

4. MAKSO MIHALIĆ 1868-1869.

5. DRAGUTIN CEKUŠ 1869-1872.

6. PAVAO HATZ 1872-1873.
7. STJEPAN VRABČEVIĆ 1873- V. DO XII. MJ.
8. IVAN VONČINA 1873-1876.
9. STANKO ANDRIJEVIĆ 1876-1879.
10. MATIJA MRAZOVIĆ 1879-1881.
11. JOSIP HOFFMANN 1881-1885.
12. NIKOLA BADOVINAC 1885-1887.
13. IG NJAT (VATROSLAV) SIEBER 1887-1890.**
14. MILAN AMRUŠ 1890-1892.
15. ADOLF MOŠINSKY 1892-1904.
16. MILAN AMRUŠ 1904-1910.
17. JANKO HOLJAC 1910-1917.
18. STJEPAN SRKULJ 1917-1919.

Napomene:

*.. OD GODINE 1857-1865. NIJE BILO NAČELNIKA, VEĆ SU UZ IZABRANO GRADSKO ZASTUPSTVO GRADOM UPRAVLJALI DRŽAVNI ČINOVNICI KAO UPRAVITELJI GRADSKOG MAGISTRATA I TO:

C.K. ŽUPANIJSKI POVJERENIK JOSIP BAR. HAERDTL UPRAVLJAO JE OD XII. MJ. 1857. DO X. MJ. 1858.

JOSIP LICHTENEGGER C.K. KOTARSKI PREDSTOJNIK (PRIJE SLUŽIO U KARLOVCU), OD XI. MJ. 1858. DO KONCA II. MJ. 1861.

**.. KAO PRIVREMENI GRADSKI NAČELNIK.

IZVORI:

1. Izvješća gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi slob. i kr. glavnog grada Zagreba. Zagreb 1880-1918.
2. Zapisnici sjednica Gradskog zastupstva 1850-1918.
3. Statuti grada Zagreba 1882. i 1896. godine
4. Gradsko poglavarstvo Zagreb: Zbirka okružnica 1874-1918.
5. Gradsko poglavarstvo Zagreb: Zbirka normalia 1971-1918.
6. Gradsko poglavarstvo Zagreb: Predsjednički i opći spisi 1850-1918.
7. Almanah grada Zagreba 1914. godine. Zagreb 1914.
8. Zemaljsko-zakonski i vladin list za krunovinu Hrvatsku i Slavoniju. Zagreb 1850-1861.
9. Sbornik zakonah i naredabah valjani za Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. Zagreb 1863-1918.

LITERATURA:

1. Ivan dr. Beuc: Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527-1945.). Zagreb 1969.
2. Ivan pl. Zigrović Pretočki: Upravno pravo kraljevina Hrvatske i Slavonije s obzirom na ustav. Bjelovar 1911.
3. Boleslav Šulek: Hrvatski ustav ili konstitucija. Zagreb 1882.
4. Dr. Fr. Vrbančić: Rad hrvatskog zakonodavstva na polju uprave od godine 1861. do najnovijeg doba. Rad JAZU br. 94. Zagreb 1890.

5. Gjuro Szabo: Stari Zagreb. Zagreb 1941.
6. Rudolf dr. Horvat: Prošlost grada Zagreba. Zagreb 1942.
7. Edicija Muzeja grada Zagreba: Iz starog i novog Zagreba
8. E. Laszowski: Stari i novi Zagreb: Historičke i kulturno-historičke crtice o Zagrebu. Zagreb 1925.
9. Josip Gleisinger: Znamenitosti glav. grada Zagreba. Spomen-spis prigodom boravka Franje Josipa 1895. Zagreb 1895.
10. Vjekoslav Klaić: Zagreb 1910-1913. Zagreb 1918.
11. Milan Šenoa: Intimni Zagreb. Zagreb 1957.
12. Periodika: Narodne novine 1850-1918.
13. M. Rastić, Sredivanje i obrada arhivske građe u regionalnim arhivima, Zagreb 1990 (u rukopisu, u HAZ)

Zusammenfassung

DIE ENTWICKLUNG DER VERWALTUNG DER STADT ZAGREB IN DER ZEIT 1850-1918

Dieser Text gibt einen Beitrag zur Geschichte der Verwaltungsentwicklung der Stadt Zagreb in der Zeit 1850-1918. Die Entwicklung ist aufgrund der Rechtsvorschriften, die einerseits für das ganze Königreich Kroatien und Slavonien gültig waren, und andererseits aufgrund der Vorschriften, die nur für die Stadt Zagreb gültig waren, gebracht.

Am Ende des Textes sind die Vorschriften dargebracht, die die Kommune ausrichtete, um die Tätigkeit der Kommune zu erleichtern und zu verschnellern, und das alles zum Wohltun der Einwohner der Stadt Zagreb.

Übersetzung Deana Kovačec